

· r e c i t i ·

AZ Irodalomtudományi Intézet tartalomszolgáltató portálja

- [Reciti Szoba](#)
- [Reciti Kiadó](#)
- [Projektek](#)
  - [Biblioterápia](#)
  - [Corpus alienum \(archív projekt\)](#)
  - [Doromb](#)
  - [Juniores](#)
  - [Reformtankönyvek](#)
- [Kiadványaink \(ITI\)](#)
- [események](#)
- [régii rec.itii](#)
- [\(mta\) btk itii](#)
- [\(mta\) btk](#)

Magdalena Garbacik-Balakowicz írása

december 30th, 2022 [§ 0 comments](#)

recenzió

PIOTROWIAK-JUNKIERT, Kinga. *Od idylli do ironii: Literatura węgierska wobec Zagłady w latach 1944–1948*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2020.

Kinga Piotrowiak-Junkiért *Od idylli do ironii: Literatura węgierska wobec Zagłady w latach 1944–1948* [Idilltől iróniáig: A holokauszt magyar irodalma 1944–1948] című tanulmánykötetének célkitűzése a holokauszt tapasztalatának feltárása és bemutatása az első generációs magyar irodalomban. Piotrowiak-Junkiért korábban Kertész Imre munkásságáról is közzétett egy monográfiát (*Świadomość zwrócona przeciwko sobie samej: Imre Kertész wobec Zagłady* [Az önmagával szembe fordult tudat: Kertész Imre a holokausztról], Warszawa 2014), és évek óta foglalkozik zsidó irodalommal és holokauszt kutatással. Szépirodalmi művek tolmácsolója is, többek között Kertész Imre és Röhrig Géza műveit fordította lengyelre. A jelen kötet íve a címben szereplő két kifejezés, az idill és az irónia között húzódik, és az egyes fejezetek következetesen mutatják be ennek az ívnek az elemeit. Mint a szerző rámutat, a szövegek műfaji és stílusjegyek alapján való kiválasztása nem előzetes koncepció alapján történt, hanem a kutatás során alakult ki, és a magyar irodalom kontextusának sajátosságait mutatja. Az alcímben megjelölt időhatárok, ugyanilyen módon választódtak ki. A kezdeti dátum a német csapatok 1944. március 19-i magyarországi bevonulásához fűződik, a végső dátum pedig az ún. hároméves irodalom lezárásának dátuma, amit Piotrowiak-Junkiért Gintli Tiborra hivatkozva jelöl ki. Valamennyi elemzett művet úgy választotta ki, hogy a holokauszt tapasztalat egymást követő szakaszait képviseljék: deportálás, koncentrációs táborok, kényszermun-

ka, munkaszolgálat a keleti fronton, gettóba telepítés és Budapest ostroma. Viszont a könyv *de facto* sokkal szélesebb szövegtörzset mutat be, mint az 1944–48 között megjelent, kiválasztott művek: a tárgyalás a két világháború közötti időszakot és a kommunista korszakot is érinti.

Ami a kutatás módszertanát illeti, a szerző jelzi, hogy a művészi stratégiák újszerűsége alapján választotta ki az elemzendő szövegeket, és ez a megközelítés „a kutatási módszerek megválasztását is diktálta, ebben az esetben az irodalmi eszközök széles körű használatának megfigyelését” (24). A bevezetésben azonban nem fejt ki, és nem elemzi a módszertani szempontokat, azok az egyes fejezetekben, a művek elemzésekor válnak nyilvánvalóvá. A fejezetek egy része egyértelműen meghatározott kutatási apparátussal rendelkezik, amelyet a szerző következetesen alkalmaz. Vannak azonban olyan fejezetek, amelyekben nincs világos módszertani perspektíva, és a szöveg időnként a szerzői életrajz és az életmű leírása, a főbb művek és témák bemutatása felé halad (például a Szép Ernőnek és Vas Istvánnak szentelt fejezetekben, l. a 4. és 5. fejezetet). Piotrowiak-Junkiért úttörő kutatóként mutatja be magát (18, 24), aki elfeledett szövegeket fedez fel, és kijelöli azok fogadtatástörténeti helyét. Az elfeledettség kétségtelenül igaz a vizsgált művek némelyikére. A fejezetek fele azonban olyan szerzőkkel foglalkozik, akik a magyar irodalom kánonjához tartoznak, műveik ismertek, olvasottak és gazdag recepcióval rendelkeznek Magyarországon (Radnóti, Vas, Szép és Örkény). Maga a kutatási téma is jelen van a magyar irodalomtudományban – olyan kutatók foglalkoztak a kérdéssel, mint Kálmán C. György és Kisantal Tamás. (Lengyelországban a felsorolt szerzők nem annyira ismertek, Radnóti művein kívül szövegeik csak szórványosan érhetőek el fordításban. Piotrowiak-Junkiért munkájának jelentőségét kissé csorbítja, hogy részben figyelmen kívül hagyta a magyar irodalomtudomány vonatkozó kutatásainak eredményeit.)

A kötetet átfogó bevezetés nyitja, amelyben a szerző megmutatja a holokausztirodalom kutatásának magyarországi történetét, különös tekintettel a kommunizmus idején kialakult helyzetre, illetve a kutatási irány iránt az 1970-es években, majd a kommunizmus bukásával az 1990-es években újjáéledt érdeklődésre. Hangsúlyozza, hogy a holokauszttal kapcsolatos tudományos kutatásokat 1989 után főleg a történettudomány területén végeztek, az irodalomtudomány területén, mint mondja, „az alap kutatás még mindig hiányzik” (16). Piotrowiak-Junkiért kiemeli, hogy a holokausztról szóló magyar-zsidó irodalom időbeli és műfaji szempontból is különbözik más kultúrák holokausztirodalmától: az időeltolódás annak következménye, hogy a háború a magyar területen csak 1944-ben, a német csapatok bevonulásával kezdődött. A műfaji eltolódás pedig a két világháború közötti irodalmi tendenciákból következik. Piotrowiak-Junkiért rámutat, hogy magyar zsidó írók a modernista irodalom fénykorában „irodalmi kísérletezéssel” (22) éltek, ami merész műfaji és ritmikai választásokban mutatkozott meg. A magyarországi irodalmi élet viszonylagos szabadsága tette jellemzővé ezt a tendenciát a holokauszt irodalmának első időszakában is, amelyben olyan zsidó származású magyar szerzők alkottak, akik a modernizmus nyelvezetét használták a holokauszt leírásához. Piotrowiak-Junkiért rámutat, hogy ez a holokauszt kutatás egy általános tézisének felülvizsgálatához vezethet, amely szerint a soáról való beszéd első szakaszában a naplót, beszámolót és riportot részesítették előnyben a szerzők. Szerinte a modernizmus irodalmi eszközeinek frekvenciát jelenléte a magyar szerzőknél „példátlan jelenség a világirodalomban” (21). Szembeállítja a holokausztról szóló első művek „hitelességét”, ahogyan ezt Judith TAYDOR Baumel kifejtette, a magyar művek „irodalmiságával”. Piotrowiak-Junkiért szavaival élve ez azért alakulhatott ki, mert „a magas művészi tudatosság nemcsak az írói eszköztár részének bizonyult, hanem a generációs identitás jellemzőjének is” (22–23). A szerző azt a következtetést vonja le, hogy a zsidó szerzők által írt magyar irodalomban végbement „a holokauszt tabutlanítása”. Ezt a jelenséget úgy értelmezi, mint „az esztétikai *decorum* kereteinek következetes átlépését és olyan tapasztalatok, képek vagy élmények bemutatását, amelyek még a háborút közvetlenül nem tematizáló irodalomban is vitát keltőek lehetnek” (23), valamint „olyan nem egyértelmű műfajok vagy esztétikai kategóriák szándékos választását, amelyeket általában nem tartanak megfelelőnek a tárgyalt témához” (23). Példaként említi egy várandós nő testiségének leírását Budapest ostroma alatt, vagy egy várandós német nőnek nyújtandó segítség szándékos elmulasztását. Piotrowiak-Junkiért szerint ez a tendencia megfigyelhető a szerzők második és harmadik generációjánál is, akik groteszket, mesét, parabolát választottak, valamint olyan új műfajokat hoztak létre, mint a soá-eposz és a tényversek.

A kötet első fejezete (*Czarne plony. „Kwestia żydowska” na Węgrzech w przededniu II wojny światowej* [Fekete aratás. A „zsidókérdés” Magyarországon a második világháború kitörésének előestéjén]) a bevezetés folytatásának tekinthető, hiszen a szerző ebben a magyarországi „zsidókérdéssel” foglalkozik, különös

tekintettel a 19. század második felének és a 20. század első évtizedeinek helyzetére. A szerző hangsúlyozza, hogy „a magyar-zsidó irodalom recepciójának szempontjából a 20. század első két évtizede tűnik a legfontosabbnak” (34), amikor a vita egyszerre politikai és irodalmi jellegű volt. Bemutatja a vita legfontosabb hangjait Ady Endre, Cholnoky László és Szekfű Gyula zsidóellenes szövegeitől kezdve a zsidó köröket képviselő Pap Károly *Zsidó sebek és bűnök* című művéig (és az ebből fakadó vitáig, amelyben részt vett többek között Németh László, Illyés Gyula, Kardos Pál, Komlós Aladár), valamint Tábor Béla *A zsidóság két útja* című könyvéig. A szerző figyelmet szentel a diskurzus nyelvi oldalának is, megemlítve *Ahasvérus* és *Shylock* alakját, a *pária* és a *parvenü* fogalmát, valamint a *magyar-zsidó irodalom* és a *zsidó-magyar irodalom* kifejezések körüli terminológiai vitákat (Szabolcsi Miklós, Veres András, Pomogáts Béla munkáit említi). A részletesen bemutatott társadalmi-politikai-kulturális kontextus lehetővé teszi a lengyel olvasó számára, hogy jobban megértse a magyar zsidók, különösen az írók helyzetét. A szerző így megfelelő alapot teremt az elemzéseikhez.

A monográfia következő fejezeteinek mindegyike más-más szerzőnek (egy esetben két szerzőnek) van szentelve. A fejezetek nem kapcsolódnak szorosan egymáshoz. Érezhető, hogy eredetileg önálló cikként jelentek meg, amit a könyv végén található bibliográfiai jegyzet is igazol. A szöveg szintjén észrevehetőek az ismétlések, amelyek a szöveg folyamatos olvasásakor feleslegesnek tűnnek. Például a Vasról szóló fejezetben, amelyet megelőz Radnóti munkásságának részletes elemzése, a szerző kifejti, hogy ki volt Radnóti. Ugyanez érvényes a két világháború közötti asszimiláció kérdésére, a csillagos házakra vagy a *numerus clausus*ra vonatkozó információkra is.

A szerző hét fejezetben részletesen elemzi a kiválasztott műveket. Ezen a ponton fontos hangsúlyozni, hogy milyen nehézséggel szembesül egy adott irodalom és nyelv kutatója, amikor kutatási eredményeit olyan külföldi olvasóknak mutatja be, akik semmit sem tudnak a kulcsfiguráról, a szóban forgó irodalom belső kontextusáról és a benne zajló folyamatokról. Hogyan lehet bemutatni a tárgyat úgy, hogy az ne veszítsen semmit a mélységéből, ugyanakkor érthető legyen az olvasók számára anélkül, hogy *wikipedia*-szerű szöveggé válna? Piotrowiak-Junkiért nagyon biztosan mozog ezen a határon. Elemzései igen alaposak, ugyanakkor biztosítja, hogy az olvasó képes legyen elhelyezni az éppen vizsgált művet és alkotóját tágabb irodalmi kontextusban. Rámutat az összefüggésekre, az analógiákra és az érintett szerzők más szövegeinek jelentőségére, anélkül, hogy eltérne az érvelés fő vonalától.

A kötet második fejezete Rudnó Teréz *A szabadság első 24 órája* című regényét mutatja be. Piotrowiak-Junkiért szerint ez az első magyar táborregény. Egyszerre három nézőpontot aktualizál, a főszereplő magyar, zsidó és nő. Piotrowiak-Junkiért bemutatja, hogyan alkalmazta a szerző a szociográfiai regény műfaját a holokauszt elbeszélésében. Az elemzés középpontjában az identitás és a testiség kérdései állnak. A következő tanulmány Radnóti Miklós munkásságára és annak klasszicizáló dimenziójára összpontosít. Előtérbe kerül a *Razglednicák* ciklus, amelyet Piotrowiak-Junkiért posztantropocentrikus szemlélettel elemez, kitérve az állat- és rovarmetaforák szerepére. A monográfia negyedik fejezetének hőse Szép Ernő és *Emberszag* című műve, az ötödikének pedig Vas István két fő műve, a *Márciustól márciusig* versciklus és az *Ostromnapló*. Piotrowiak-Junkiért mindkét esetben hangsúlyozza az ironia használatát a háború, a munkaszolgálat és Budapest ostromának leírásában. A hatodik fejezet a holokauszt apokaliptikus vízióját mutatja be Mándy Stefánia költeményeiben. Piotrowiak-Junkiért kiemeli az avantgárd művészekre, az oratórium műfajra és a háború utáni magyar grafikára való utalásokat. A hetedik fejezet két háborús női naplóra összpontosít. Az első elemzett szöveg Heymann Éva, a nagyváradi gettóban élő kamaszlány naplója, a második Dévényi Sándorné Anna naplója, aki terhesen élte túl Budapest ostromát. Mindkét napló elemzése a lány- vagy női nézőpontot hangsúlyozza. A fejezet a magyarországi gettók történetének részletes áttekintésével kezdődik. Piotrowiak-Junkiért rámutat a csillagos házak szerepére a zsidó lakosság megmentésében is. Az utolsó fejezet Örkény István műveit tárgyalja. Ahogy Piotrowiak-Junkiért állítja: „Az irodalmi kísérlet fontosságának hangsúlyozása, amely a szerkezetben, a kompozícióban és a felhasznált műfajokban nyilvánul meg, kulcsfontosságú Örkény egész életművének megértéséhez” (236). A szerző nemcsak a kijelölt időintervallumban létrehozott művekre összpontosít, vagyis a *Lágerek népe* és a *Voronyezs* című műveire, hanem felidéri későbbi munkáit is, a *Lágerek népe* kiegészített, cenzúrázatlan kiadását, az *Emlékezőket*, a *Tóték* című színdarabját, valamint novellagyűjteményeit is (*Budai böjt* és *Egyperces novellák*).

Az áttekintés jól mutatja, hogy a monográfia alaposan végigjárja a címben szereplő ívet a Radnóti-eklogákhoz köthető fenyegetett idilltől kezdve az (örkényi) iróniáig. Piotrowiak-Junkiért monográfiájának fontosságát először is az adja, hogy új szemlélet felől közelítve tárgyához a magyar irodalomtudomány fehér foltjait tünteti el, egészíti ki. Kívánatos lenne, hogy a könyv, vagy legalábbis egyes fejezetei megjelenjenek magyar vagy angol nyelven, hogy a szerző kutatásainak eredményei a kutatók szélesebb köre számára is elérhetővé váljanak. A szerzőnek jelenleg csak két szövege hozzáférhető magyarul, egy Kertész Imre-monográfiából származó fejezet, illetve egy Radnóti költészetének szentelt tanulmány. (*Az atonalitás mint az irodalom nyelve a „sötét árnyékban”* című fejezet a *Múlt és Jövő* 2015-ös évfolyamában, míg az *Állati idillek, avagy poszthumanista nézőpont és animal studies Radnóti Miklós Razglednicáiban* című tanulmány a *Közép-Európa a komparatistikában* című, Horváth Csaba, Ladányi István, Papp Ágnes Klára, Ritz Szilvia és Z. Varga Zoltán szerkesztésében, a Károli Gáspár Református Egyetem–L’Harmattan Kiadó közös kiadásában tavaly megjelent kötetben látott napvilágot.) Másodszor ki kell emelni a könyvnek a magyar irodalom lengyelországi népszerűsítésében játszott szerepét. Az elemzések gazdag idézetanyaggal való kiegészítését a munka egyik legnagyobb előnyének tartom (a fordítások nagy része a szerzőtől származik). A monográfia nemcsak a kiválasztott irodalmi szövegek bemutatására összpontosít, hanem elhelyezi azokat (és szerzőiket) tágabb irodalmi, valamint kulturális és történelmi kontextusban is, ezáltal lehetővé teszi a magyar holokauszt-irodalom sajátosságainak jobb megértését, valamint további összehasonlító perspektívájú kutatásokra ösztönöz.

Summary

Piotrowiak-Junkiért’s monograph, *From Idyll to Irony: Hungarian Literature on the Holocaust between 1944 and 1948*, shows the reaction of Hungarian literature written by Jewish authors to the Holocaust. The first chapter presents the “Jewish issue” in Hungary from a historical perspective, describing the socio-political context and its consequences for cultural and literary life in the interwar period. A characteristic feature of the first period of the Holocaust literature written by Hungarian Jewish authors is, according to Piotrowiak-Junkiért, using modernist language and experimenting with literature to describe the Holocaust. Piotrowiak-Junkiért talks about the “detabooisation of the Holocaust”, as chapters are devoted to the analysis of works representing different types of experience: deportation to camps, forced labour, fighting on the Eastern front, life in the ghettos, and surviving the siege of Budapest. Piotrowiak-Junkiért discusses works by the following authors: Teréz Rudnóy, Miklós Radnóti, Ernő Szép, István Vas, Stefánia Mándy, Éva Heymann, Anna Dévényi Sándorné, and István Örkény.

Tags: [holokauszt](#), [holokauszt-irodalom](#), [Kertész Imre](#), [magyar-zsidó irodalom](#)

Tagged [holokauszt](#), [holokauszt-irodalom](#), [Kertész Imre](#), [magyar-zsidó irodalom](#)

Tartalom

[recenzió](#)
[Summary](#)
 Share this:

Vélemény, hozzászólás?

Hozzászólás küldéséhez [be kell jelentkezni](#).

- **Garbacik-Balakowicz Magdalena**
- *Magdalena Garbacik-Balakowicz írása*
- [recenzió](#)
[Summary](#)

• Tartalom a recitin

- [adatbázisok, bibliográfiák](#) (1)
- [autoreferátum](#) (28)

- [errata](#) (1)
- [fontos idézetek](#) (4)
- [könyvismertetés](#) (33)
- [recenzió](#) (171)
- [reciti füzet](#) (1)
- [reciti könyv](#) (132)
  - [BSMRÆ](#) (2)
  - [Conference Materials](#) (1)
  - [Doromb](#) (10)
  - [Értelmiségi...](#) (4)
  - [FiKon](#) (8)
  - [Hagyományfrissítés](#) (7)
  - [Irodalomtörténeti füzetek](#) (10)
  - [ReKonf](#) (19)
  - [ReTextum](#) (13)
  - [RomKép](#) (2)
  - [Vitae](#) (4)
- [reciti közlemény](#) (9)
- [RECITI ZOTERO](#)
[címkefelhő](#)
[a reciti szerzői](#)
- ◦ [RSS - Posts](#)
- Értesítés új tartalomról:

Feliratkozás

• Meta

- [Bejelentkezés](#)
- [Bejegyzések hírcsatorna](#)
- [Hozzászólások hírcsatorna](#)
- [WordPress Magyarország](#)

Designed by [pnts](#)

Powered by [WordPress](#)

